

PANEL İZLENİMLERİ

Kyoto Protokolü: Türkiye İçin Tehditler ve Fırsatlar

Tarih : 5 Haziran 2007
Yer : Rektörlük Konferans Salonu, Boğaziçi Üniversitesi
Katılanlar : Nursel Berberoğlu (Dışişleri Bakanlığı, Çevre Dairesi Başkanı), Wytze van der Gaast (Joint Implementation Vakfı), Dr. Etem Karakaya (Avrupa Çevre Ajansı), Doç. Dr. Gürkan Kumbaroğlu (Enerji Ekonomisi Derneği Başkanı, Boğaziçi Üniversitesi), Prof. Dr. Nükhet Turgut (Çevre Hukuku Profesörü, Atılım Üniversitesi)

Özet Görüşler

Nursel Berberoğlu

Sayın Berberoğlu, en son gelişme olduğu için Mayıs ayında Sayın Yvo de Boer'in (UNFCCC Exec. Secr.) de katılımıyla Bonn'da yapılmış olan toplantı hakkında bazı bilgiler vermiş ve bu çerçevede, aşağıdaki hususları dile getirmiştir:

- Kyoto Protokolü'ne taraf olacağımız sırada almayı planladığımız yükümlülükleri açıkça belirleyen bir teklif götürmemiz gerekecektir. (Bu yorum ile ilgili önemli sorular: Türkiye bunu yapmazsa imzalaması kabul edilmeyecek midir? Türkiye bunu yapmazsa daha zor, muğlak bir durumda mı kalır? Götürülecek teklif pazarlığa mı tabi olacaktır? Yükümlülük almadan imzalayan ülke yok mu?). Teklif götürmemek teorik olarak mümkün olmakla birlikte buna pratikte izin verilmeyebilir.
- Türkiye'nin diğer Ek 1 ülkelerinden farklı olduğu saptanmıştır (acknowledged) ve bu bir avantajdır; ancak, farklar somut tanımlanmadığı için bu avantajın hemen ve doğrudan bir etkisi yoktur, üzerinde çalışılması gerekir.
- Kyoto Protokolü'nün ruhuna ve Ek 1 ülkeleri için belirlenmiş olan genel hedeflere yönelik çalışmalara (veri toplama, hedef belirleme, süreç/prosedür belirleme, ölçme, raporlama, denetleme gibi) Türkiye'nin çoktan başlamış olması gerekirdi.
- Kyoto Protokolü'nün geleceğe taşınması konusunda etkin olmak isteniyorsa, Protokol'u hiçbir yükümlülük almadan imzalamak ve 2012 sonrası tartışmalara taraf olmak mümkündür.
- Ek-1 ülkesi olan Türkiye'nin, Sözleşme'deki bu konumu ile esasen gelişmekte olan ülkelerde CDM projeleri yapmak durumunda kalması gerekir. Ülkemize temiz teknolojiyi

getirecek yatırımı yapacak yabancı sermayeyi topraklarımıza çekmek değil. Burada tabii ki büyük çelişki vardır. Ülkemiz gelişme yolunda bir ülke. Ek -1 ülkesi olmak bize uygun değil.

- Müzakerelerde etkin, söz sahibi olabilmek için; oy kullanabilmek için; önerilecek tavsiye kararlarında ve getirilecek karar tasarılarında Türkiye'nin isminin olabilmesi için taraf olmamız gerekir. Türkiye taraf olmadan hazırlanacak karar tasarılarına ve tavsiye kararlarına herhangi bir şekilde görüşünü sokamaz.
- Bugün Kyoto'ya taraf olabilesek Kyoto sonrası düzeni tartışmak için oluşturulmuş gruba katılıp AWG'de resmen görüşlerimizi bildirebileceğiz. Türkiye'nin görüşlerinin resmen dile getirebilmesi için Kyoto'ya taraf olması gerekiyor.

Wytze van der Gaast

- Uluslararası çevre anlaşmaları küresel bir sorunu ele almakta, temel amaç uluslararası bir koalisyon oluşturmak ve mümkün olduğunca çok sayıda ülkenin katılmasını sağlamaktır. AB, Kyoto Protokolü'nün yürütülmesinde önderlik yapmaktadır ve Türkiye'nin bir AB adayı olarak bu koalisyona katılması gerekir.
- AB 2020 yılına kadar %20 emisyon azaltımı hedefliyor. AB bu hedefi tutturmak için başka ülkelerle işbirliğine gitmek durumunda ve Türkiye uluslararası koalisyona katılacak olursa temiz teknoloji yatırımlarını çekebilecek en güçlü aday durumundadır.
- Kyoto Protokolü yürürlüğe girdiği gün olan 16 Şubat 2005 tarihinde İstanbul'da uluslararası bir konferansta Türkiye için geliştirilen Temiz Kalkınma Projeleri tanıtıldı. Türkiye'nin Ek-1 ülkesi olması münasebetiye Protokol'e taraf olması durumunda bu projelere ev sahipliği yapamayacağı bilgisi proje sahiplerini hayal kırıklığına uğratmış olsa da o zaman Türkiye'nin Protokol'e bir Ek talebi ile CDM projelerin ev sahipliği yapabileceği ve Protokol'de bu yönde yapılacak bir değişikliğin taraflara kolaylıkla anlatılabileceği, haklı gerekçeleri bulunduğu sonucuna varıldı. Ancak aradan geçen iki yılda bununla ilgili olarak herhangi birşey yapılmadı. Gerekli süreçlerin gerektireceği süre gözönüne alınacak olursa görülürki; bugün Türkiye KP'ne taraf olursa CDM projelerine en iyi ihtimalle Mart 2010'da ev sahipliği yapabilir. Kyoto'dan uzak kalınan her geçen gün Türkiye'nin aleyhine işlemektedir.
- Kyoto Protokolü sayesinde enerji arz güvenliğini arttıracak yerli enerji kaynaklarının geliştirilmesi Türkiye için olumlu bir yan etki olarak ortaya çıkabilir. Türkiye'de çok daha az emisyon hacmi ve kabul edilir bir ekonomik büyüme ile sürdürülebilir kalkınma için çok potansiyel bulunduğu inanıyorum.

Etem Karakaya

- Türkiye'nin asıl odaklanması gereken nokta Kyoto sonrası olmalıdır Kyoto'yu imzalamak değil.
- Türkiye'nin Ek 1'de bulunması her zaman için bir potansiyel sorundur; dolayısı ile Türkiye Ek 1 listesinden çıkmalıdır, ve çıkabilmek için de birçok haklı gerekçesi vardır.
  - Ek 1'de olmasa idik, Çin/Hindistan gibi, şimdiye kadar çoktan imzalamış olurduk. Sonucunda da, bir çok CDM projesi geliştirip hem seragazi emisyonu azaltımına katkıda bulunur hemde temiz projeler için finans sağlamış olurduk.
- Türkiye Kyoto Protokolü'nü bugün imzalarsa Esneklik Mekanizmalarından faydalanamayacak. CDM'den faydalanmamıza izin verdiklerini varsaysak bile altyapımız henüz hazır değil: bizim 'Designated National Authority'yi kurmamız gerekiyor, bizim 'Demonstrable Progress' raporunu hazırlamamız gerekiyor, bizim insan kaynaklarını hazırlamamız gerekiyor ve bu hazır değil.
- Kyoto'yu imzalamamış Türkiye'nin UNFCCC üyeliğini kullanarak post-kyoto görüşmelerine katılabileceği kanallar vardır. Bu kanallar sadece AWG düzeyinde değildir. Bunlardan birisi ABD ve Avustralya'yı da görüşmelere katmak için COP11'de oluşturulan 'Convention Dialogue'dur. Bir diğer önemli yöntemde ikili (bilateral) görüşmelerdir (AB Komisyonu ile, aynı seviyedeki gelişmiş ülkeler ile vs). En son olarak son G8 zirvesinde önemli bir gelişme oldu ve Bali'de ABD en fazla kirleten ilk 15 ülke ile post-Kyoto'yu görüşmeyi kabul etti. Her ne kadar ilk onbeşte olmasa da bu süreçte Türkiye aktif rol alabilir ve Çin Hindistan, Brazilya, Meksika, Güney Kore gibi ülkelerle ortak hareket edebilir. Bu görüşmeler UNFCCC çatısı altında yapılacaktır.

Gürkan Kumbaroğlu

- Türkiye'nin diğer Ek-1 ülkelerinden farklı bir konumda olduğu 2001 yılındaki Taraflar Toplantısı'nda (CP.7) 26 sayılı kararla kabul edilmiştir. Bununla ilgili ayrıntıların (bu farklılık ne anlama gelecek, ülkemize hangi avantajlar sağlayacak ?) belirlenmemiş, çerçevesinin halen ortaya konulamamış olması üzüntü vericidir.
- Türkiye, bugün Protokol'e taraf olduğu takdirde kendi talebi veya muvaffakati olmadan bir sayısal salım azaltma yükümlülüğü altında olmayacaktır. Türkiye'nin 26/CP.7 sayılı kararda belirtilen ayrıcalıklı konumu iyi değerlendirilerek Birinci Yükümlülük Döneminde sayısal salım azaltma teklifi sunmadan ve Ek-1 dışı ülke gibi CDM projelerine ev sahipliği yapacak şekilde Protokol'e taraf olması hedeflenebilir.

- Türkiye, 2012 sonrası döneme ilişkin olarak yürütülen müzakerelere katılıp ulusal çıkarlarını savunmak, ve sonradan birtakım dayatmalara maruz kalmamak için Protokol'e taraf olmalıdır.
- Bugün Kyoto protokolünün liderliğini Avrupa Birliği yürütür durumdadır. Avrupa Emisyon Ticaret Şeması (EETS) uygulamaları AB ülkelerinde 2005 yılından itibaren sürmekte olup 2008'den itibaren yaygınlaştırılacaktır. AB'ye üyelik perspektifi içerisinde Türkiye'de de salım ölçme ve izleme, sertifikalandırma ve emisyon ticaretine ilişkin kurumsal, teknik ve hukuki altyapı geliştirilmelidir.
- Kyoto Protokolü'nün on yıllık geçmişine rağmen Türkiye bu süre içerisinde bir ülke stratejisi belirleyememiş, Kyoto Protokolü'ne ilişkin gelişmeleri izlemekle yetinmiştir. Türkiye, konumunu netleştirerek proaktif bir tutum içerisine girmelidir.
- Türkiye, özellikle Protokol'ün yürürlüğe girdiği 16 Şubat 2005 tarihinden itibaren, izlediği pasif politika ile Sürdürülebilir Temiz Kalkınma olanaklarına kapısını kapamaktadır. Oysa Türkiye, Temiz Kalkınma hamlesine finansman desteği bulabileceği gelişmelerin tetikleyicisi olmalıdır.
- Türkiye'nin Kyoto Protokolü'ne yaklaşımı yatırımcılara yanlış mesajlar vermekte, emisyon yoğunluğu hızla artmakta ve Dünya'da kullanılmayan sera gazı yoğun eski teknolojiler için cazibe merkezi oluşturmaktadır. Bu gelişmeler yakın gelecekte ülkemizi siyasi ve ekonomik olarak zor durumda bırakabilecektir.

Nükhet Turgut

- Kyoto Protokolü önemli bir ilkeden hareket etmektedir: ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ilkesi. Protokol ile ilgili her türlü inceleme, değerlendirme ve analizde bu temel ilke göz önünde tutulmalıdır.
- Protokol'ün Ek B Listesindeki ülkelere getirilen yükümlülükler açık bir şekilde daha fazladır. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin Birinci listesinde (Ek 1) olup, Protokolü ikinci ikinci listesinde (Ek B) olmayan iki ülke vardır (Belarus ve Türkiye); Ek B'de olup, Ek 1'de olmayan 3 gelişmiş ülke vardır.
- Türkiye Protokol'ü imzalarsa, sadece Ek 1 ülkelerine getirilen yükümlülüklerle tabi olacaktır; Türkiye Ek B'den bilinçli olarak çıkartılmıştır ve bu durumu kendi lehine kullanmalıdır.
- Öte yandan, Ek 1'deki genel yükümlülüklerin ruhu bu listedeki ülkelerin (Türkiye dahil) Ek B'ye girmesi gerektiğini işaret etmektedir. Ancak, bu kesinlikle otomatik değildir, bunun için ilgili ülkenin (örneğin, Türkiye'nin) kendi muafakatini almak gerekir. Aslında, bu durum Protokol'deki temel çelişkilerden birini işaret etmektedir. Türkiye imza

ENERJİ EKONOMİSİ DERNEĞİ

www.traee.org

aşamasında bu çelişkinin yarattığı belirsizliklerin bilincinde olmalı, öte yandan avantajlarını da kullanmalıdır.

- Ancak, Türkiye'nin Ek 1'de olmasının sıkıntı yaratma potansiyeli ciddi bir soru işareti yaratmaktadır.
- Kyoto Protokolü'nün ne ölçüde yeterli olduğu ve geleceğe nasıl taşınacağı çok önemlidir. Teknik bulgular bu Protokol'ün atmosferdeki karbondioksit ve benzeri sera gazlarının azalması, hatta artışının önlenmesi için yeterli olamayacağına güçlü bir şekilde işaret etmektedir. Bu durumda Protokolün geleceğe nasıl ve kimler tarafından taşınacağı hassas bir konu olmaktadır; yani, bu Protokol nasıl daha güçlendirilecek, kapsam ve kısıtlamaları arttırılacaktır ve bunu kimler yapacaktır. Eğer Protokolün kendisi bu taşımaya aracı olacaksa, ilgili toplantılara sadece Protokolü imzalayanların katılabileceği hükmü önem kazanmaktadır.
- Kyoto Protokolü Uluslararası Hukukun alışılmış yaklaşımından bir miktar farklı bir biçim arz etmektedir: adım adım, parça parça gelen mevzuat ve düzenlemeler içermektedir. Öte yandan, bu Protokol'un yeterli ayrıntıya girmemiş olması işlevselliği açısından tereddütler ve belirsizlikler yaratmaktadır. İşlevsel olabilmesi için ek düzenlemeler gerekmektedir, bu düzenlemeleri Protokol tarafından tanımlanan uluslararası yetkili birimlerin yapması gerekir.
- Yukarıda açıklanan iki noktadan hareketle, gerek işlevselliği getirecek ek düzenlemelerin yapılmasında, gerekse de Protokol'un geleceğe taşınmasında etkin olmak, yönlendirmeye katılmak isteyen Uluslar aşağıdaki şartları sağlamak durumundadır:
  - Kyoto Protokolünü imzalayan devletlerden biri olarak toplantılara katılmak;
  - Toplantılarda katılımı sürekliliği sağlamak;
  - Konulara, verilere ve İngilizceye hakim uzman yetiştirmek;
- Uluslararası müzakerelerde bütün görüşmeler İngilizce yürütülüyor. Genelde İngilizce yürütme olgusu farklı, bu şekilde son derece teknik noktalara, usule/esasa ilişkin ayrıntıların bu kadar hızlı bir süreç içerisinde görüşülürken kullanılan İngilizce'deki durum farklıdır. Bunlara hazırlıklı olabilmek gerekiyor; olunamadığı takdirde menfaatleri yönlendirebilmede kocaman bir soru işareti var.

Panelde tartışılan ancak halen kesin cevabı olmayan Temel Sorular

- Türkiye Ek 1'den çıkabilir mi?
- Türkiye Ek 1'den çıkmadan Kyoto Protokolü'nü imzalarsa somut yükümlülükler altına girer mi? Varsa, bu somut yükümlülükler nelerdir ?
- Türkiye Kyoto Protokolü'nü imzalamadan Post-Kyoto görüşmelerinde etkin olabilir mi? Ne kadar?
- Türkiye'nin Kyoto Protokolü'nü imzalamaması siyasi sıkıntılara (AB sürecinin uzaması/dondurulması gibi) veya ekonomik zorluklara (ihracatına sınırlamalar, şartlar getirilmesi gibi) yol açabilir mi?
- Türkiye Kyoto Protokolü'nü imzalarsa hangi finansman olanaklarından yararlanabilir ? CDM projelerine ev sahipliği yapmak üzere Protokol'e Ek istemek için artık çok mu geç ?
- Türkiye'nin Kyoto Protokolü'ne taraf olacağı sırada almayı planladığı yükümlülükleri açıkça belirleyen bir teklif götürmesi şartı ne kadar geçerlidir?
  - (Türkiye bunu yapmazsa daha zor, muğlak bir durumda mı kalacaktır? Götürülecek teklif pazarlığa mı tabi olacaktır?)

NOT: Burada yer alan görüşler panelde hazır bulunan Enerji Ekonomisi Derneği Yönetim Kurulu Üyeleri tarafından, aldıkları notlara istinaden, temel izlenimleri ortaya koyacak şekilde derlenerek hazırlanmıştır.